XXVIII, №5. – S.33.

[28] Op. cit.

[29] Dohnalová M., Malina J.,Můler K. Občanská společnost: minulost-současnost-budoucnost. Brno, 2003. – S. 91.

[30] Velek L. Op. cit. – S. 33.

[31] Tomeš Josef a kolektiv. Op. cit. – S. 9.

[32] Op. cit. – S. 9-10.

Ruslan Postolovskyy. The formation of parliamentary traditions in the Czech lands. *The article examines the factors that influenced the formation of the modern Czech parliamentary system. The Author on the basis of analysis of Czech political history of XII–XIX centuries concludes that the democratic basis for the for-mation of parliamentary traditions in the Czech lands became parliamentary methods of struggle in Czech politics, participating in the work of the Czech provincial Sejm and the formation of the institute of political elections.*

Key words: *parliamentary, Czech Republic, parliament, constitution, elections.*

Отримано: 17.10.2015 р.

УДК 321:355.02(477)

Віталій Лозовий

ІСТОРИЧНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: АКТУАЛЬНІ АНТИУКРАЇНСЬКІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Віталій Лозовий. Історична політика Російської Федерації: актуальні антиукраїнські інтерпретації. *У статті проаналізована історична політика Російської Федерації (РФ) як складник гібридної війни проти України. З'ясовуються російські інтерпретації історії як засіб легітимації політики РФ щодо України та загрози цих інтерпретацій для її національної безпеки.*

Історична пам'ять українського народу вже давно стала винятковим полем інформаційних війн з боку РФ. Сучасна криза виявила значні відмінності в оцінці української історичної спадщини, значну регіональну поляризацію суспільної свідомості і настроїв, а відтак, суперечки щодо вибору внутрішньо та зовнішньополітичних стратегій. Щоб загострити протиріччя всередині українського суспільства та вплинути на громадську думку західних країн, РФ розв'язала пропагандистську війну проти України, використовуючи інтерпретації історії для легітимації своєї політики. Все це спрямовано на реалізацію деструктивно-нігілістичного сценарію у сфері національної ідентичності, «десуверенізацію» політичної свідомості, розкол і знищення України як держави. Тому Україна має втілювати власну історичну політику – систему заходів держави щодо розвитку колективної пам'яті основаної на правді історії, стійкої до пропагандистсь-

ких акцій інших держав.

Ключові слова: *історична політика, Україна, Російська Федерація, національна ідентичність, інтерпретація, легітимація, десуверенізація політичної свідомості.*

Виталий Лозовой. Историческая политика Российской Федерации: актуальные антиукраинские интерпретации. *В статье проанализирована историческая политика Российской Федерации (РФ) как составляющая гибридной войны против Украины. Выясняются российские интерпретации истории как средство легитимации политики РФ в отношении Украины и угрозы этих интерпретаций для ее национальной безопасности.*

Историческая память украинского народа уже давно стала исключительным полем информационных войн со стороны РФ. Современный кризис выявил значительные различия в оценке украинского исторического наследия, значительную региональную поляризацию общественного сознания и настроений, а сответственно, споры по выбору внутренне и внешнеполитических стратегий. Чтобы обострить противоречия внутри украинского общества и повлиять на общественное мнение западных стран, РФ ведет пропагандистскую войну против Украины, используя интерпретации истории для легитимации своей политики. Все это направлено на реализацию деструктивно-нигилистического сценария в сфере национальной идентичности, «десуверенизацию» политического сознания, раскол и уничтожение Украины как государства. Поэтому Украина должна проводить собственную историческую политику – систему мероприятий государства по развитию коллективной памяти основанной на правде истории, устойчивой к пропагандистским акциям других государств.

Ключевые слова: *историческая политика, Украина, Российская Федерация, национальная идентичность, интерпретация, легитимация, десуверенизация политического сознания.*

Революція гідності і європейський вектор розвитку України призвели до гібридної війни з боку Росії, потужної інформаційної атаки на український гуманітарний простір. Одним із засобів легітимізації власного існування нації та держави є історія. Тому, шукаючи ідеологічну опору для своєї політики, Росія сформулювала і почала втілювати агресивну історичну політику, спрямовану на розмивання національної свідомості та деструкцію української державності.

У даній статті ставиться мета проаналізувати історичну політику Російської Федерації (РФ) як складника гібридної війни проти України, з'ясувати російські інтерпретації історії як засіб легітимації політики РФ щодо України та загрози цих інтерпретацій для національної безпеки Української Держави.

Окремі аспекти зазначеної проблеми знайшли висвітлення у вітчизняній історіографії. У монографії О. Андрєєвої описано шляхи формування української національної ідентичності з точки зору взаємовідносин з Росією. Авторка розглядає соціально-психологічні аспекти «пропагандистської війни» Росії

проти України, показує гальмівну роль у процесі формування української національної ідентичності російських міфів про Україну[1]. У книзі, присвяченій аналізу різних підходів до висвітлення історії в Україні, Росії та Польщі, А. Портнов наголошує на засадничій неможливості розмежувати історіографію та політику і зазначає, що «прагматичні політичні рішення потребують сумнівної історичної арґументації»[2].

Під історичною політикою розуміють набір практик, за допомогою яких політичні сили або держави прагнуть затвердити певні інтерпретації історичних подій як домінуючі. Історична політика має три функції: 1. символічну (надання значущості події); 2. інтерпретативну (трактування події для потреб поточної політики); 3. ідентифікаційну (вплив на формування національної ідентичності). Історична політика – це вибір та трансляція державою системи суспільно-політичних цінностей. Відтак, історична політика Росії – це нав'язування українському суспільству своїх цінностей.

На початку XXI ст. російським керівництвом взято курс на зміцнення влади та посилення впливу російської держави на міжнародній арені. Потреба повернення Росією статусу наддержави, яка повинна брати участь у формуванні основ світопорядку, по-яснюється існуванням окремої «великої російської цивілізації». Російська цивілізація – це держава разом з «русским миром», під яким розуміється мережа людей і спільнот за межами Російської Федерації, так чи інакше включених у російський культурний та мовний простір. Його основою є сакральне поняття «Свята Русь» і пов'язана з ним етнокультурна спільність східнослов'янських народів: росіян, українців і білорусів[3].

Доктрина відродження Росії після розпаду СРСР (визначається росіянами як геополітична катастрофа) та її реваншу на пострадянському просторі базується на таких засадах: 1. «розділеності російського народу» і його праві на возз'єднання; 2. «штучності» нових державних кордонів (розбіжність нових державних кордонів з національними (що розуміються як етнічні) вважається найбільшою історичною поразкою та загрозою безпеці Росії); 3. необхідності захисту співвітчизників, у тому числі силовими методами. Претензії на статус великої держави спонукали російське керівництво сформулювати та втілювати великий наднаціональний проект «збирання земель» – Євразійський союз.

Успіх політики відновлення статусу «наддержави» неможливий без населення і ресурсів України. Боротьба за геополітичний вектор розвитку України ведеться в контексті ідеологічного обґрунтування цивілізаційного вибору Євросоюз – Євразійський союз. Аргументація кожної із сторін своєї позиції фактами з історії провокує пропагандистсько-історичну війну. Росія ясно дає зрозуміти Україні і світу, що саме історичні прецеденти, події історії є легітимізуючим чинником її політичних кроків.

Революція гідності спонукала Кремль секьюритизувати проблему українського шляху в Європу, тобто перевести її у розряд найважливіших для виживання нації і держави. Масові протести та зміна влади у Києві були інтерпретовані Москвою як державний переворот, інспірований Заходом на території,

яка історично та цивілізаційно повинна входити в зону виключного впливу Росії. Оскільки в Україні живуть мільйони російських людей, Росія повинна стати на їх захист, адже вона є гарантом безпеки «русского мира»[4].

Для того, щоб розхитати державність України, розколоти її, і продемонструвати Заходу свою рішучість, російське керівництво почало втілювати дезінтеграційні проекти «Крим» та «Новоросія». Їх ідеологічним обґрунтуванням стала концепція «розділеного народу», відновлення «історичної справедливості». Фактично офіційною стала ідеологія пострадянського реваншу, що включає в себе образ Росії – збирачки розділеного штучними кордонами «русского мира».

Російська влада вдається до історичних маніпуляцій, які нібито мають обґрунтувати право Росії на ті чи інші території. У риториці весни 2014 р. найбільш активно задіяним виявилася категорія «русского мира», співзвучна з символічними поняттями «споконвічно російська земля» (Крим), «російське місто» (Севастополь), «російська військова слава» (Чорноморський флот). Приклади з історії мають на меті привчити українців та світове співтовариство до думки, що Крим – це частина Росії[5]. Кримський півострів, приєднаний до Російської імперії у 1783 р. з кримськими татарами, подається як «споконвічна російська земля». А входження Криму до складу України в 1954 р. визнається незаконним[6]. Як аргументи такої політики вводяться сакральні метафори, і анексія Криму виправдовується тим, що він для Росії є святим місцем (як «Храмова гора»), бо там хрестився князь Володимир[7]. Ці аргументи історично дискусійні й хибні в логічному та правовому сенсах. По-перше, Володимир – це київський князь, по-друге, виправдовування сучасних політичних дій тим, що відбулося з київським князем тисячу років тому, не може слугувати міжнародно-правовою підставою.

Наступним антиукраїнським дезінтеграційним проектом є «Новоросія». Російська влада використовує цей термін, щоб пред'являти претензії на колишні, нібито російські землі, з переважаючим російським населенням. Керівництво РФ визнало «легітимними права етнічних росіян та російськомовних» і декларувало історичне право на існування «Новоросії» «від Харкова до Одеси»[8]. Цей політтехнологічний проект базується на маніпуляціях з історією та перекручуванні фактів, адже Харківщина, або Слобожанщина, а також більша частина Луганщини та Донеччини ніколи до складу Новоросії не входили. Росія наполягає на тому, що Новоросія була подарована Україні більшовиками і своїм корінням вона пов'язана з російською державою, а її жителі – це люди з трохи іншим менталітетом, яким важко порозумітися з українцями. Сучасна українська влада нібито проводить імперську політику стосовно населення південного сходу, а воно чинить опір тому політичному режиму («фашистському»), тому вектору руху України (європейському), який нав'язується населенню[9]. Російською владою та ЗМІ це інтерпретується як «цивілізаційний ви-бір» цього населення на користь геополітичної підтримки Росії в боротьбі із «Заходом». Оскільки жителі південно-східних районів України – це фактично інший народ, отже, вони не сепаратисти, а прагнуть реалізувати право на самовизначення.

Історичне підґрунтя проекту «Новоросія» вкрай хитке. Повноцінної са-

мобутньої землі або республіки з такою назвою ніколи не існувало. Історично сформованих кордонів, окремої історично створеної земельної символіки у Новоросії не було. Її населення ніколи не вело боротьби за якісь окремі автономні права. Проект «Новоросія» сконструйовано, щоб розколоти Україну, пояснити нібито іншу самоідентифікацію жителів південного сходу, продемонструвати існування національної ідентичності, альтернативної українській, доказати неможливість співіснування з українцями в одній державі, виправдати нав'язувану їм ідею регіональної окремішності, яка повинна перерости в державність.

Історична політика, що проводиться російською владою у період В. Путіна, спрямована на вироблення і впровадження в суспільну свідомість концепції національної історії, в якій держава постає як основний сенс російської історичної традиції. Особливо вперта боротьба в українсько-російському історичному протиборстві ведеться за спадщину Київської Русі (у Росії цей термін часто заміняється терміном «Древнерусское государство»). Ядром легітимації російської держави є твердження, що єдиним спадкоємцем Київської Русі є середньовічна Росія. На прикладах історичного минулого доводиться міф про єдину давньоруську народність Київської Русі, з якої надалі виокремилися росіяни, українці і білоруси. Водночас постулюється його імперський різновид – існування триєдиного руського народу, який складається з великоросів, малоросів і білорусів. Концепцію підтверджували етимологічними засобами, щоб довести: 1. спільність між словами «російський (русский)» і «Русь», тобто першородство росіян в історії Київської Русі й їх пріоритетне право на стародавню культурну та державну спадщину; 2. ототожнення «України» з окраїною, що «підтверджувало» культурно-історичну та політичну другорядність українців.

Хоча за режиму В. Путіна бачимо спробу стимулювати дискурс про походження російської держави з Новгорода і Пскова, а не Києва, все ж тема Київської Русі залишається однією з центральних в історичній політиці РФ. Одним із прикладів, як дана тема використовується в сучасній політиці, є заява В. Путіна, що Київська Русь була ядром Російської імперії і з тих пір росіяни й українці мали спільну історію та культуру, менталітет, схожі мови. Звідси висновок – росіяни і українці один народ[10]. Путін чітко акцентував, що Київська Русь і Росія – це тотожні поняття. Такі заяви є ідеологічним обгрунтуванням російської влади на право не лише втручатися у внутрішні справи України, а вести політику її повної інкорпорації в Російську державу. Якщо Україна, втілюючи традиції власної державності, стає суб'єктом геополітики, інтегрується з Європою і виходить зі сфери впливу російської цивілізації, це підриває легітимацію Росії як тисячолітньої держави, Росія втрачає історичну підставу. Сучасна українська влада підкреслює значимість Київської спадщини для національної ідентичності та державності, про що свідчить Указ Президента України П. Порошенка «Про вшанування пам'яті князя Київського Володимира Великого – творця середньовічної європейської держави Руси-України»[11].

Шукаючи історичні події, придатні для політичного використання, Російська влада все більше повертається до радянської історії. Історія СРСР подає-

ться як історія «великої держави» в контексті міфу про переможну Велику Вітчизняну війну, як перемогу певного «історичного проекту», що став можливим завдяки об'єднанню в СРСР багатьох народів на чолі з російським.

Символ Великої Перемоги завдяки його інтенсивному політичному використанню, з одного боку, і вкоріненості у масовій свідомості, з іншого, є важливою вузловою точкою сучасної російської ідентичності. Цей міф нав'язується і українцям, як одна з основ історичної пам'яті народу. Підгрунтям таких поглядів є ідея «цивілізаційної єдності» з Росією.

Велика Вітчизняна війна інтерпретується у Росії як велична місія звільнення від всесвітнього зла, коли Червона Армія врятувала Європу і все людство. Підкреслюючи значення перемоги у війні, В. Путін надав цій події особливий гуманістичний сенс, назвавши його «днем торжества цивілізації над фашизмом», а солдатів Великої Віт-чизняної – «солдатами свободи». Ця інтерпретація була пов'язана з проблемою відносин на пострадянському просторі: гуманістичний спадок перемоги Путін представляв як спільне надбання «колишніх республік СРСР, а нині незалежних держав», якому потрібно «разом відповідати»[12].

В Україні міф «Великої Вітчизняної війни» Радянського Союзу був частково заміщений міфом української національно-визвольної війни УПА проти Німеччини та СРСР. Але така інтерпретація поділяється не всіма в Україні. Частина українців (особливо у південно-східному регіоні) залишаються прихильниками радянської та російської точки зору на «Велику Вітчизняну війну». У своїй історичній політиці Росія враховує це і масовим вкиданням певного історичного матеріалу намагається поглибити розкол історичної свідомості українських громадян. У Росії стверджують, що спроба виробити український погляд на історію є елементом широкомасштабної кампанії Заходу, спрямованої на перегляд змісту та підсумків Другої світової війни, боротьбою за геополітичний переділ світу.

Міфологія війни активно використовується Кремлем у внутрішній та міжнародній політиці. Російська влада перетворила ідею фашизму в інструмент політичної боротьби. Постійно акцентуючи тему «неонацизму», тиражуючи інформацію про «фашистів», кремлівська пропаганда ставить за мету: у внутрішньо-українському контексті розколоти країну і потрактувати діяльність сепаратистів як боротьбу з фашизмом; у внутрішньо-російському контексті створити образ ворога і викликати потребу з ним боротися; у зовнішньо-політичному контексті зробити вразливими для критики позиції прихильників України за підтримку нібито «фашистського режиму». Не випадково події війни рясніють аналогіями з сучасністю. Кремлівській пропаганді важливо переконати всіх, що Україну захопили саме «фашисти». Звірства нацистів під час Другої світової війни ототожнюються з діями українських військ на сході. Риторика пов'язана з Великою Вітчизняною війною («карателі», «нацисти», «ополченці»), стала використовуватися для опису того, що відбувається в Україні. Спікер РФ С. Наришкін стверджує, що київські радикали посягають на

життя жителів південного сходу України за те, що ці люди пам'ятають свою історію, шанують велику Перемогу і хочуть говорити рідною мовою[13].

Під час відзначення 70-ї річниці закінчення Другої світової війни російська пропаганда активно використовує проти України міф «Перемоги», вкидаючи в медійний простір тезу про прихід до влади сил («фашистів», «нацистів»), які були переможені у Другій світовій війні (Великій Вітчизняній війні) і яких знову треба перемогти[14].

Отже, історична політика РФ підпорядкована геополітичній стратегії та спрямована на реалізацію широкомасштабних цілей. Вона визначається пропагандистськими завданнями, які використовують історію для обгрунтування зовнішньої політики держави. Історичну політику Росії стосовно України слід розглядати у контексті реалізації таких важливих геополітичних проектів як «Русский мир», «Євразійський союз», які мають на меті інтеграцію пострадянського простору, а в перспективі, використовуючи міфологію «цивілізаційного вибору», повну інкорпорацію в Російську державу.

Потужна пропагандистська атака на українську історію може мати негативні наслідки для гуманітарної безпеки України. Насаджування ідеології «спільно-російськості», заперечення існування української мови, культури, нації, єдності території, поширення радянсько-російських міфів про спільне життя і боротьбу в одній країні, використання історичних прецедентів та метафор для дискредитації сучасної української влади, твердження, що українська держава не має історичних витоків та перспектив – все це спрямовано на реалізацію деструктивно-нігілістичного сценарію у сфері національної ідентичності, «десуверенізацію» полі-тичної свідомості, розкол і знищення України як держави.

Революція гідності, соціально-політична криза, криза національної пам'яті в Україні зумовлені процесами трансформації пострадянського, посттоталітарного, русифікованого суспільства у суспільство українське, громадянське, демократичне, гуманітарним складником якої є проблема трактування української історії.

Причинами кризи історичної свідомості та національної пам'яті є:

1. слабкість державної історичної політики; 2. масове використання російською пропагандою та місцевими проросійськими силами антиукраїнських інтерпретацій історичних подій; 3. деструктивні зовнішні інформаційні впливи та пропаганда із використанням викривлених трактувань історичних фактів; регіоналізація історичної пам'яті; 4. конфронтація радянської та української державницької моделей викладу історичних фактів; 5. слабкість інформаційного забезпечення політики національної консолідації шляхом пропаганди історичних знань та формування національної пам'яті; 6. недостатність масової науково-популярної роботи.

Інформаційно-психологічна війна Росії проти України, за своєю інтенсивністю є безпрецедентною в XXI столітті. Пропагандистські бої на «історичному фронті» ведуться з метою знищити базовий контент історичної пам'яті українців і тим самим знівелювати його як важливу підвалину національної консолідації та цементування державності. Влада та громадянське суспільство

України мають активніше використовувати потенціал історичної політики як основи формування та збереження національної ідентичності і мовою документів, правдою фактів історії, деконструювати російські історичні інтерпретації нав'язувані українцям. Об'єктивні історичні дослідження, історична освіта будуть запорукою духовного суверенітету українців та незалежності держави. Потрібно пояснювати українцям, світовому співтовариству історичні витоки українського народу, традиції державності, наглядно показувати, що Україна і Росія – це цілком різні національні, соціокультурні та політичні утворення.

Таким чином, пріоритетними завданнями державної історичної політики мають стати: 1. формування засад та нормативно-правового забезпечення державної історичної політики з чітким визначенням її суб'єктів та механізмів координації та контролю; 2. посилення науково-експертного супроводження державної історичної політики та надання їй системного характеру; 3. деконструкція міфу «спільноруської» єдності; 4. подолання радянсько-російської історичної міфології; 5. конструювання україно-центричних уявлень про минуле; 6. включення в історію України історії народів, що її населяють; 7. інкорпорація в сучасний європейський соціокультурний простір української історії, національної пам'яті; 8. формування компромісної стратегії репрезентації історичного минулого.

В умовах пострадянського розвитку історична політика – це важливий складник формування та втілення комплексної державної політики ідентичності, це сфера творення та трансляції нових смислів в політиці та ідеології, які задовільно пояснюють історичні витоки та мету існування і значення держави Україна як для власних її громадян, так і світового співтовариства, тобто та сфера, де повинна вироблятися національна ідея.

Примітки:

[1] Андрєєва О. М. Національна безпека України в контексті національної ідентичності і взаємовідносин з Росією / О. М. Андрєєва. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 360 с.

[2] Портнов А. Історія для домашнього вжитку: Есеї про польсько-російсько-український трикутник пам'яті / А. Портнов. – К.: Критика, 2013. – 344 с.

[3] Шангіна Л. «Русский мир» для України: російський і руський світи / Людмила Шангіна // Національна безпека і оборона. – № 4-5. – 2012. – С. 91.

[4] Песков: Путин является гарантом безопасности русского мира [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ng.ru/news/459954.html.

[5] Встреча с молодыми учёными и преподавателями истории [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kremlin.ru/news/46951.

[6] Решение о передаче Крыма в 1954 году УССР от РСФСР было принято с грубейшими нарушениями – председатель СФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://council.gov.ru/press-center/news/50024/.

[7] Послание Президента Федеральному Собранию [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kremlin.ru/news/47173.

[8] Пять громких заявлений Путина об истории Украины [Електронний ре-

сурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/ukraine_in_russian/2014/11/141110_ru_s_putin_on_history_ukraine.

[9] Круглый стол «История и культура Новороссии» в Царицыно [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rushistory.org/?page_id=3489.

[10] Путин: «Русские и украинцы – один народ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.km.ru/v-rossii/2013/09/04/barak-obama/719884-putin-russkie-i-ukraintsy-odin-narod.

[11] Указ Президента України № 107/2015 Про вшанування пам'яті князя Київського Володимира Великого – творця середньовічної європейської держави Руси-України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/documents/19004.html.

[12] Послание Федеральному Собранию Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.kremlin.ru/appears/2005/04/25/1223_type63372type63374type82634_87049.shtml.

[13] Нарышкин: юго-востоку Украины угрожают за то, что они помнят историю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ria.ru/world/20140505/1006594869.html.

[14] Спикер госдумы РФ Нарышкин: в Новороссии идёт восстание против нацизма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rusvesna.su/news/1413290480.

Vitalij Lozovyi. The historical policy of Russian Federation: topical anti-Ukrainian inter-pretation. *The article analyzes the historical policy of the Russian Federation (Russian Federation) as a component of a hybrid war against Ukraine. Investigates the Russian interpretation of history as a means of legitimizing the policy of the Russian Federation in relation to Ukraine and the threat of these interpretations to the national security of the Ukrainian state.*

The historical memory of the Ukrainian people has long been the exclusive domain of information warfare on the part of the Russian Federation. The current crisis has revealed significant differences in the assessment of Ukrainian historical heritage, significant regional polarization of public awareness and attitudes, and suitability, disputes over the selection of the internal and foreign policies. To sharpen the contradictions within Ukrainian society and to influence public opinion of Western countries, the Russian Federation is a propaganda war against Ukraine, using the interpretation of history to legitimize their policies. All this is aimed at the implementation of destructive and nihilistic script in the field of national identity, «desovereignization» political consciousness, division and destruction of Ukraine as a state. Therefore, Ukraine should pursue its own historical policy – a system of measures of the state of development of the collective memory based on the truth of history, resistant to propaganda actions of other states.

Key words: *historical policy Ukraine, the Russian Federation, national identity, interpretation, legitimation, desovereignization political consciousness.*

Отримано: 03.09.2015 р.